

عوامل مؤثر در شکل‌گیری هویت ایرانی - اسلامی در دانش‌آموزان دوره پیش‌دبستانی؛

کنکاشی بر دیدگاه معلمان

فاطمه توشه جو لنگرودی

دانشجو دکتری تعلیم و تربیت گروه علوم تربیتی، واحد تهران، دانشگاه آزاد (مجتمع ولایت)، تهران، ایران

مدیر، مدرسه سبز سما، گیلان، لاهیجان

تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۱/۱۰/۰۵

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۹/۰۶

چکیده

هویت ایرانی - اسلامی یکی از لازمه‌ها و نیازهای اصلی جامعه و پیش‌نیاز هرگونه زندگی اجتماعی در کشور ما می‌باشد. با درک این مهم پژوهش حاضر با هدف بررسی عوامل مؤثر در شکل‌گیری هویت ایرانی - اسلامی در دانش‌آموزان دوره پیش‌دبستانی از دیدگاه معلمان انجام شده است. در این مطالعه از روش توصیفی از نوع همبستگی استفاده شده است جامعه آماری شامل کلیه معلمان پیش‌دبستانی شهر لاهیجان به تعداد ۳۰ نفر بوده که، با استفاده از روش نمونه‌گیری تمام شمار ۲۸ نفر از معلمان مورد بررسی قرار گرفتند. برای گردآوری داده‌های پژوهش از پرسشنامه استاندارد عوامل مؤثر بر هویت ایرانی - اسلامی استفاده شد. داده‌های تحقیق پس از جمع‌آوری با استفاده نرم‌افزارهای آماری SPSS تحلیل شدند. نتایج نشان داد که تحصیلات، عرق (غیرت) ملی و اعتقادات شخصی والدین، صلاحیت حرفه‌ای و وضعیت ظاهری معلمان، برنامه درسی، برنامه‌های تلویزیون، اینترنت و رایانه، کتاب‌های خاص کودکان، بازی‌های سنتی و رایانه‌ای تاثیرگذاری مثبت و معنی‌داری بر هویت ایرانی - اسلامی دانش‌آموزان پیش‌دبستانی داشته است.

واژگان کلیدی: عوامل، هویت ایرانی - اسلامی، دانش‌آموزان، پیش‌دبستانی، معلمان.

مقدمه

موضوع هویت از جمله موضوعاتی است که در طول تاریخ بشر همواره مورد توجه انبیاء الهی، فیلسوفان، سیاستمداران، جامعه‌شناسان، روان‌شناسان، انسان‌شناسان و ... بوده است. خداوند متعال در قرآن کریم می‌فرماید: «ای مردم، ما همه شما را از یک مرد و زن آفریدیم و شما را در قبیله‌های کوچک و بزرگ قرار دادیم تا همدیگر را بشناسید.» (حجرات ۱۳)، خداوند در این آیه هدف از خلقت انسان را شناخت خود و دیگران بیان فرموده که انسان با شناخت خود و دیگران، به وجود اشتراک و افتراق با دیگران پی می‌برد و تمایزی میان خود و دیگران قائل می‌شود؛ همین تمایز است که نظام فکری و ارزشی او را خلق کرده و سبب می‌شود. ضرورت بحث از هویت در این است که داشتن تعریفی از خود اولین قدم در ایفای نقش و از مقدمات انسان بودن است، از ابتدای ظهور بر کره خاکی، انسان مرتب از کیستی و چیستی خود پرسیده است (رستگاری یزدی، ۱۳۹۱) و از دیگر ابعاد مانند روانشناسی که شکل‌گیری هویت را از دوران کودکی به جهت جلوگیری از بحران‌های هویت که در سنین نوجوانی گریبان‌گیر نوجوانان و جوانان خواهد بود، لازم می‌داند (شرفی، ۱۳۹۳)، از سویی دیگر جهان در طی دو دهه اخیر، شاهد پدیده‌ای به نام «جهانی شدن» بوده است. این پدیده نه تنها بر اقتصاد و سیاست بلکه بر فرهنگ ملت‌ها نیز تاثیر گذاشته و نگرش‌ها، ارزش‌ها، باورها، آداب و رسوم و حتی نوع پوشش مردم را تغییر داده است (ستاری، ۱۳۹۲).

دانش‌آموزان هر جامعه به عنوان قشر کارآمد و آینده‌سازان هر کشور گروهی هستند که بخش عمده برنامه‌ریزی و بودجه‌ی هر کشور را به خود اختصاص می‌دهند و رشد همه جانبه آنان، در کسب موفقیت‌های آتی آن‌ها از اهمیت بسزایی برخوردار است، بنابراین شناسایی فاکتورهای موثر بر رشد دانش‌آموزان و توجه به آن‌ها گامی به سوی توسعه پایدار می‌باشد (قنبری و سلطان‌زاده، ۱۳۹۵). پژوهشگران اعتقاد دارند که نظام آموزشی، زیر بنای توسعه اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی هر جامعه است. بررسی عوامل مؤثر بر پیشرفت و ترقی جوامع پیشرفته نشان می‌دهد که همه این کشورها، نظام آموزشی توانمند و کارآمدی داشته‌اند. همچنین در هر نظام آموزشی، عوامل بسیاری با یکدیگر عمل می‌کنند تا یادگیری و پیشرفت تحصیلی حاصل گردد. هر قسمت از این نظام باید به گونه‌ای آماده شود که دسترسی به بازده مطلوب و اهداف مورد نظر میسر شود، زیرا اگر جزئی از نظام از کار بایستد، کارایی اجزای دیگر نظام کاهش یافته و صدمه خواهد دید (امیدوار و همکاران، ۱۳۹۲)؛ بنابراین ضرورت دارد با نگاه ویژه به مسائل مرتبط با دانش‌آموزان پرداخت. هویت وجه تمایز بین "من"، "ما" با "غیر" و دیگریت و احساسی است که تعلق فرد را به یک کشور، جامعه و مجموعه خاص نشان می‌دهد (افروغ، ۱۳۸۰)، پژوهشگران هویت را شرط نخستین زندگی اجتماعی می‌دانند و معتقد است که هویت فردی که وجه تمایز فرد از دیگران است، در جامعه تکوین می‌یابد (سلداتوف و گیر، ۲۰۱۳). اجتماعی شدن نخستین و تعاملات اجتماعی که در همه‌ی طول عمر روی می‌دهد، سبب می‌شود که افراد بتوانند در پرتو آنها «خود» را تعریف کنند (مارچینی، ۲۰۱۵). در عین حال خود، مفهومی است پویا که در سراسر عمر تحول می‌یابد و در آن تعاریف درونی و بیرونی ترکیب می‌شوند. از دیدگاه او پیوند پویای ابعاد درونی و بیرونی، سازنده خویش یا هویت است (جنکینز، ۱۳۹۱)، لذا چگونگی تکمیل این پازل چندین قسمتی به علت بازتاب گسترده‌ای که در زندگی بشری دارد همواره مورد توجه قرار می‌گیرد. اساساً امروزه صاحب‌نظران در تعریف هویت بر اکتسابی بودن آن تاکید دارند و معتقدند که در دوران گذشته و به علت ثبات بیشتر جوامع و یکدستی آن‌ها هویت عمدتاً انتسابی بودند؛ اما امروزه به دلیل تحولات اجتماعی و افزایش توانمندی‌های فردی در تکوین هویت و گسترش روابط فرد با گروه‌ها، شبکه‌ها و ساختارهای اجتماعی هویت به مسأله و موضوعی مهم تبدیل شده است (هاوارد، ۲۰۰۰). هویت به عنوان یک جزء حیاتی برای وجود هر جامعه چند

قومیتی نیاز به توجه دارد؛ در دهه‌های اخیر، موضوع هویت در ابعاد فردی و اجتماعی، یکی از مهم‌ترین موضوعات مورد بحث در حوزه علوم انسانی بوده است. علی‌رغم سابقه طولانی موضوع هویت در دهه‌های اخیر تغییر و تحولات و بروز برخی حوادث مختلف اجتماعی، معضلات و مشکلات عدیده‌ای را برای جوامع پدید آورده و روند روز افزون مشکلات ناشی از این تحولات، اهمیت و نقش هویت جمعی را برای دست‌اندرکاران و برنامه‌ریزان نظام آموزشی نمایان ساخته است (اردلان و همکاران، ۱۳۹۳). هویت به مجموعه‌ای از شاخص‌ها و علائم در حوزه مؤلفه‌های مادی، زیستی، فرهنگی و روانی اطلاق می‌شود که شناسایی فرد از فرد، گروه از گروه یا اهلیتی از اهلیت دیگر و فرهنگی از فرهنگ دیگر را ممکن می‌سازد (میرهاشمی و حیدرپور، ۱۳۹۰). هویت مرز میان فرد با دیگران است لذا موارد اشتراک فرد و دیگران نیست (ابوالحسنی، ۱۳۸۸). می‌توان هویت را به مثابه شالوده‌ها و سازه‌های اجتماعی دانست که در فرایند شالوده‌ریزی یا سازه‌گرایی اجتماعی به وجود می‌آیند و با تکیه بر حافظه جمعی و تمامی منابع معرفتی، با در نظر گرفتن ساختار عینی اجتماعی در طول زمان بازتعریف و بازتفسیر می‌شوند. از این رو، در فرایند شکل‌گیری هویت‌ها، پدیده معرفتی، ساختار عینی و مادی جامعه، تاریخ، جغرافیا، ساختار سیاسی و اقتصادی و فن‌آوری نقش بسزایی دارند (هرسیج و همکاران، ۱۳۹۱). اولین روانشناسی که ایجاد هویت را مهم‌ترین عامل پیشرفت شخصی در دوره کودکی و نوجوانی دانسته و آن را گامی حیاتی در جهت نیل به حیاتی شادمانه و مولد معرفتی کرده اریک اریکسون است (مدیسون و پاتریج، ۲۰۱۴). از نظر اریکسون موفقیت در زندگی و دستیابی به اهداف و آرمان‌های انسانی در دوران نوجوانی و جوانی روی می‌دهد. فرد در دوران نوجوانی و جوانی، ارزش‌ها، باورها، داورها و هنجارهای مورد قبول خانواده و جامعه را زیر سوال می‌برد و در جست‌وجوی راه‌حل و پاسخ‌های مناسب به کندوکاو می‌پردازد. نتایج موفقیت‌آمیز فرایند رشد روانی و اجتماعی در دوران کودکی، امکان حل تعارضات روانی و اجتماعی را در مراحل بعدی زندگی به فرد می‌دهد. لذا در مقابل آشفتگی و بحران هویت، فرایند شکل‌گیری هویت و انسجام هویتی قرار دارد (جعفری و مهرداد، ۱۳۹۱). در راستای مفهوم‌سازی هویت اسلامی می‌توان بیان کرد هویت اسلامی از حقیقت جزئی فرد به اضافه مؤلفه‌های اصلی مسلمانی و میزان استحکام این هویت به هماهنگی، انسجام و سازگاری مؤلفه‌ها و اجزای تشکیل‌دهنده آن با هم و با عالم خارج بستگی مستقیم دارد (عارف، ۱۳۸۹)، در کنار آن هویت ایرانی به معنای تعلق مردم ایران به سرزمین، تاریخ و برخی ارزش‌های فرهنگی مشترک همچون آداب و رسوم، اسطوره‌ها و باورهای مذهبی است. اگر مفاهیمی چون هویت و هویت ملی را در کنار برداشت‌هایی از ایران، ایرانی‌بودن و فرهنگ ایرانی قرار داده شوند، می‌توان به دریافتی از مفهوم هویت ایرانی رسید (رستگاری یزدی، ۱۳۹۱).

بیان مسئله

قابل پیش‌بینی است که اگر این پدیده فرهنگ را که اصلی‌ترین مولفه هویت می‌باشد را تحت تاثیر قرار می‌دهد جریان شکل‌گیری هویت را نیز تحت تاثیر خود درآورد، با توجه به آنچه گفته شد و اینکه در کشور ما در کلیه اسناد راهبردی کشور به مساله هویت ایرانی - اسلامی توجه خاصی شده است و تاکید بسیار مدیریت بنیادی کشور به ترسیم و تدوین هر چه سریع‌تر الگوی اسلامی ایرانی می‌باشد، این انگیزه در پژوهش‌گر به وجود آمد که در پی یافتن عوامل شکل‌دهی هویت ایرانی - اسلامی برآید چرا که با شناسایی عوامل تاثیرگذار بر این مقوله بسیار مهم و البته در گام بعد، برنامه‌ریزی‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت، در جهت تحقق و دستیابی دانش‌آموزان کشورمان به هویت اصیل ایرانی - اسلامی دست یابیم. کشور ما ایران همواره تحت تاثیر دو جریان پر قدرت در تشکیل هویت بوده است یکی وطن و دیگری دین؛ این دو جریان در تمامی استنادات و مدارک به دست آمده از ایران کهن همواره با یکدیگر همراه بوده‌اند و هیچ‌گاه از یکدیگر جدا نشده‌اند، شاید در دوره‌ای یکی بر دیگری اولویت یافته اما هیچ‌گاه به تنهایی مطرح نبوده‌اند،

این امر موجب می‌شود که مؤلفه‌های تاثیرگذار در دو بعد ذکر شده شناسایی شوند در این راستا این پژوهش سعی بر آن دارد تا با استفاده از بررسی مقالات و پژوهش‌های انجام شده در زمینه هویت ایرانی- اسلامی عوامل تاثیرگذار شکل‌پذیری هویت ایرانی- اسلامی را شناسایی نماید و به این سوال پاسخ دهد که: عوامل تاثیرگذار در شکل‌پذیری هویت ایرانی- اسلامی در دانش‌آموزان پیش‌دبستانی از نظر معلمان آنان کدام‌اند؟

روش پژوهش

از آنجایی که در تحقیق حاضر سعی شده است که به بررسی و توسعه دانش کاربردی در یک زمینه خاص توجه و کمک شود، می‌توان آن را از لحاظ هدف از نوع تحقیقات کاربردی به شمار آورد. ملاک دیگر در تقسیم‌بندی روش‌های تحقیق بر حسب نحوه گردآوری شده‌ی داده‌ها می‌باشد که براساس این ویژگی، تحقیق حاضر را می‌توان از نوع تحقیقات توصیفی- پیمایشی به حساب آورد. ابزار گردآوری داده‌های پژوهش پرسشنامه استاندارد ارزیابی هویت ایرانی- اسلامی بود که توسط رستگاری یزدی (۱۳۹۱) طراحی و اعتباریابی شده است در ادامه به توضیح آن خواهیم پرداخت:

بخش الف: هویت ایرانی را در قالب پنج مؤلفه‌ی شناخت تاریخ و اسطوره‌های ایران، شناخت از زبان و ادبیات فارسی، القای غرور ایرانی، صلح دوستی و مهربانی ایرانی و علاقمندی به علم و دانش سنجیده شده است.

تاثیر عامل والدین در این شاخص‌ها در سوالات ۱ و ۲ روی این پنج عامل با پنج سوال برای هر یک (در مجموع ده سوال) و با زیر مؤلفه‌های تحصیلات و ارق ملی والدین سنجیده شده است. تاثیر نظام آموزشی در سوالات ۳ و ۴ و ۵ با زیر مؤلفه‌های صلاحیت حرفه‌ای معلمان، برنامه درسی و وضعیت ظاهری (معماری و تزئینات) در قالب ۱۵ سوال سنجیده شده است. تاثیر رسانه در سوالات ۶، ۷ و ۸ با زیر مؤلفه‌های برنامه‌های تلویزیون، اینترنت و رایانه و کتاب‌های خاص کودکان در قالب ۱۵ سوال سنجیده شده است. تاثیر گروه‌های دوستانه (همسالان) در سوال ۹ با پنج سوال سنجیده شده است.

تاثیر بازی‌ها، در دو سوال ۱۰ و ۱۱ با دو زیر مؤلفه‌ی بازی‌های سنتی و رایانه‌ای، در قالب ۱۰ سوال سنجیده شده است.

بخش ب: پرسشنامه شامل هویت اسلامی در قالب پنج مؤلفه‌ی شناخت تاریخ و اسطوره‌های اسلام، درک اصول دین، شناخت فروع دین، دوری از محرّمات اسلام و علاقه به عمل به سفارشات اسلام سنجیده شده است.

تاثیر عامل والدین در این شاخص‌ها در سوالات ۱ و ۲ روی این پنج عامل با پنج سوال برای هر یک (در مجموع ده سوال) و با زیر مؤلفه‌های تحصیلات و اعتقادات شخصی والدین سنجیده شده است. تاثیر نظام آموزشی در سوالات ۳ و ۴ و ۵ با زیر مؤلفه‌های صلاحیت حرفه‌ای معلمان، برنامه درسی و وضعیت ظاهری (معماری و تزئینات) در قالب ۱۵ سوال سنجیده شده است. تاثیر رسانه در سوالات ۶، ۷ و ۸ با زیر مؤلفه‌های برنامه‌های تلویزیون، اینترنت و رایانه و کتاب‌های خاص کودکان در قالب ۱۵ سوال سنجیده شده است. تاثیر گروه‌های دوستانه (همسالان) در سوال ۹ با پنج سوال سنجیده شده است. تاثیر بازی‌ها، در دو سوال ۱۰ و ۱۱ با دو زیر مؤلفه‌ی بازی‌های سنتی و رایانه‌ای، در قالب ۱۰ سوال سنجیده شده است.

شیوه نمره‌گذاری پرسشنامه بر اساس طیف پنج درجه لیکرت (خیلی زیاد (۵)، زیاد (۴)، نظرندارم (۳)، کم (۲)، خیلی کم (۱) می‌باشد، روایی پرسشنامه در پژوهش رستگاری یزدی مورد تایید متخصصان و اساتید راهنما قرار گرفت و پایایی پرسشنامه بر اساس ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۳ محاسبه شد. در پژوهش حاضر روایی پرسشنامه مورد تایید استاد راهنما و اعضای هیأت علمی قرار گرفت و پایایی پرسشنامه نیز بر اساس ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۴ محاسبه شد.

برای تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش از نرم‌افزار آماری SPSS۲۱ در دو سطح توصیفی و استنباطی مورد استفاده قرار گرفت. در سطح توصیفی از فراوانی و درصد، میانگین و انحراف استاندارد و در سطح استنباطی از تحلیل عاملی تاییدی بهره گرفته شد.

چارچوب نظری

امروزه مسأله هویت، انواع آن (فردی، جمعی، ملی، جنسیتی، مذهبی)، چگونگی شکل‌گیری آن، ثابت بودن یا تغییرپذیر بودن آن و مسائلی از این گونه، در سطح جهان و در ایران، در کانون توجه اندیشمندان علوم اجتماعی قرار گرفته و نظریه‌های متفاوت و گاهی متناقض در این باره ارائه شده است. در مورد شکل‌گیری آن برخی بر عوامل سطح کلان و برخی دیگر عوامل سطوح خردتر را در نظر گرفته‌اند (عبدالهی و حسین‌پر، ۱۳۸۱؛ عاملی ۱۳۸۴) دیدگاه‌های معاصر هویت را امری اجتماعی دانسته که محصول تعاملات افراد با یکدیگر می‌باشد و بنابراین سیال، متغیر و چندگانه می‌باشد (جنکینز، ۲۰۰۴: ۵). یکی از اندیشمندانی که در زمینه هویت نظرپردازی کرده، هنری تاجفل (۱۹۷۲، ۱۹۷۸) می‌باشد که شکل‌گیری هویت اجتماعی را در چارچوب تعلقات گروهی (درون گروه- برون گروه) بررسی کرده است. او معتقد است که انسان‌ها دارای یک نیاز درونی به تعلق داشتن به گروه‌ها و تقسیم افراد به "ما" و "آن‌ها" دارند و به این وسیله می‌توانند جهان بزرگ و پیچیده را تا حدودی برای خودشان، ساده تر و قابل فهم تر کنند. برخی تحقیقات حاکی از آن است که همیشه بین ابعاد هویت هماهنگی و تقارن کامل وجود ندارد، ولی این ابعاد معمولاً بر یکدیگر تاثیر متقابل دارند (وندرزندن ۱۹۸۷؛ ۴۶۶).

داده‌های پژوهشی

جامعه آماری پژوهش شامل کلیه معلمان زن پیش‌دبستانی شهر لاهیجان به تعداد ۳۰ نفر بوده که با توجه به حجم جامعه آماری از روش نمونه‌گیری تمام شمار برای بررسی نظرات معلمان در خصوص هویت ایرانی- اسلامی دانش‌آموزان پیش‌دبستانی بهره گرفته شد و پرسشنامه‌های پژوهشی توزیع گردیده و تعداد ۲۸ پرسشنامه به صورت کامل و قابل بررسی برگشت داده شد.

یافته‌های پژوهش:

قبل از پرداختن به بررسی سوال‌های پژوهش اطلاعات جمعیت شناختی افراد شرکت‌کننده در پژوهش ارائه شده است.

جدول ۱: اطلاعات جمعیت شناختی شرکت‌کننده پژوهش

جنسیت	فراوانی	درصد	سن	سنوات خدمت
مرد	۰	۰	میانگین ۳۴/۱۲	میانگین ۷/۱۷
زن	۲۸	٪۱۰۰	انحراف استاندارد ۶/۹۶	انحراف استاندارد ۳/۳۶
جمع	۲۸			

عوامل تاثیرگذار در شکل‌پذیری هویت ایرانی در دانش‌آموزان پیش‌دبستانی از نظر معلمان

جدول ۲: نتایج تحلیل عاملی بررسی عوامل موثر بر هویت ایرانی

بارعاملی	هویت ایرانی
	ابعاد
۰/۶۴	تحصیلات والدین
۰/۶۹	ارق ملی والدین
۰/۷۳	صلاحیت حرفه‌ای معلمان
۰/۵۴	برنامه درسی
۰/۸۰	وضعیت ظاهری (معماری و تزئینات)
۰/۵۹	برنامه‌های تلویزیون
۰/۷۸	اینترنت و رایانه
۰/۷۸	کتاب‌های خاص کودکان
۰/۶۹	بازی‌های سنتی
۰/۵۲	بازی‌های رایانه‌ای
$\lambda_1 = 0.000$ $\text{Sig} = 0.000$ $d.f = 25/48$ $B.T = 0.65 = KMO$	

نتایج جدول ۲ نشان می‌دهد که مقدار آزمون کفایت نمونه‌برداری (KMO) در این ماتریس برابر ۰/۶۵ است. هر چه اندازه شاخص KMO به ۱ نزدیک‌تر باشد، «کفایت نمونه‌گیری» بهتری در انتخاب معرف‌ها (متغیرهای آشکار) وجود داشته است. آزمون کرویت بارتلت در سطح ۹۵٪ اطمینان معنی‌داری را نشان می‌دهد. ۱۰ مؤلفه که ارزش بیشتر از یک دارند و در مجموع ۷۳/۵۷٪ از واریانس هویت ایرانی را تبیین می‌کنند. بارهای عاملی (برآوردهای استاندارد) گویه‌های اندازه‌گیری برای عامل مکنون هویت ایرانی بین ۰/۵۲ تا ۰/۸۰ می‌باشد، بارهای عاملی همه نشانگرهای متغیرهای مکنون در سطح ۰/۰۱ معنی‌دار می‌باشد. بارهای عاملی نشان می‌دهد که تحصیلات والدین، ارق ملی والدین، صلاحیت حرفه‌ای معلمان؛ برنامه درسی، وضعیت ظاهری، برنامه‌های تلویزیون، اینترنت و رایانه، کتاب‌های خاص کودکان، بازی‌های سنتی، بازی‌های رایانه‌ای تاثیرگذاری مثبت و معنی‌داری بر هویت ایرانی دانش‌آموزان پیش‌دبستانی دارند.

عوامل تاثیرگذار در شکل پذیری هویت اسلامی در دانش آموزان پیش دبستانی از نظر معلمان

جدول ۳: نتایج تحلیل عاملی بررسی عوامل موثر بر هویت اسلامی

بارعاملی	هویت اسلامی
	ابعاد
۰/۷۴	تحصیلات والدین
۰/۷۸	اعتقادات شخصی والدین
۰/۷۹	صلاحیت حرفه‌ای معلمان
۰/۶۵	برنامه درسی
۰/۸۳	وضعیت ظاهری (معماری و تزئینات)
۰/۶۷	برنامه‌های تلویزیون
۰/۵۸	اینترنت و رایانه
۰/۷۶	کتاب‌های خاص کودکان
۰/۷۲	بازیهای سنتی
۰/۵۷	بازیهای رایانه‌ای
	۰/۰۰۰= Sig۲۲= d.f۳۲۵/۴۸= B.T۰/۷۴= KMO

نتایج جدول ۳ نشان می‌دهد که مقدار آزمون کفایت نمونه برداری (KMO) نتایج جدول ۳: در این ماتریس برابر ۰/۷۴ است. هر چه اندازه شاخص KMO به ۱ نزدیک تر باشد، «کفایت نمونه‌گیری» بهتری در انتخاب معرف‌ها (متغیرهای آشکار) وجود داشته است. آزمون کرویت بارتلت در سطح ۹۵٪ اطمینان معنی‌داری را نشان می‌دهد. ۱۰ مؤلفه که ارزش بیشتر از یک دارند و در مجموع ۷۳/۵۷٪ از واریانس هویت اسلامی را تبیین می‌کنند. بارهای عاملی (برآوردهای استاندارد) گویه‌های اندازه‌گیری برای عامل مکتون هویت اسلامی بین ۰/۵۷ تا ۰/۸۳ می‌باشد، بارهای عاملی همه نشانگرهای متغیرهای مکتون در سطح ۰/۰۱ معنی‌دار می‌باشد. بارهای عاملی نشان می‌دهد که تحصیلات والدین، اعتقادات شخصی والدین، صلاحیت حرفه‌ای معلمان؛ برنامه درسی، وضعیت ظاهری، برنامه‌های تلویزیون، اینترنت و رایانه، کتاب‌های خاص کودکان، بازی‌های سنتی، بازی‌های رایانه‌ای تاثیرگذاری مثبت و معنی‌داری بر هویت اسلامی دانش آموزان پیش دبستانی دارند.

بحث و نتیجه‌گیری

فرایند تغییر و تحول همیشه زندگی بشر را تحت تاثیر قرار داده است. در گذشته این روند به دلیل سرعت کم، تاثیرات کمتری نیز در پی داشت، ولی امروزه این فرایند سرعت گرفته است. گسترش وسایل ارتباط جمعی سبب انتقال فرهنگ در سطح وسیع شده و در جهت حذف مرزهای نظام فرهنگی عمل می‌کند؛ که پیامدهای مثبت و منفی نیز در پی خواهد داشت. این تغییرات و دگرگونی‌های عظیم هر چیز را تحت الشعاع قرار می‌دهد و خصوصاً به قلمرو فعالیت‌های فردی و شکل‌گیری "خود" راه می‌یابد و به دنبال آن مسائل

مربوط به هویت افراد مطرح می‌شود (عباسی، ۱۳۸۸). وجه تمایز بین کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه در آن است که بحران هویت را پشت سر نهاده‌اند. به عقیده هربرت مید (۱۹۹۰) هر فرد هویت خود را از طریق سامان‌دهی نگرش‌های فردی دیگران در قالب نگرش‌های سازمان‌یافته‌ی اجتماعی یا گروهی شکل می‌دهد، با این تفاسیر می‌توان بیان نمود که هویت ملت ایران، پیش‌نیاز هر نوع موفقیت، به ویژه تحقق چشم‌انداز بیست ساله کشور است (قلی‌پور و

همکاران، ۱۳۸۹). با ورود روز افزون عناصر مدرن به زندگی افراد، مرزهای هویتی تحت تاثیر قرار گرفته است، این مسئله را به وضوح می‌توان در جامعه، در میان جوانان مشاهده نمود، همانطور که زلفعلی فام و غفاری (۱۳۸۸) گزارش می‌کنند که در جامعه ما با برکنده شدن ساختارهای اساسی سنتی، قرائت نقش‌های اجتماعی و هویت اجتماعی دچار دگرگونی اساسی شده است و با تبعیت از کشورهای توسعه یافته، نهضت‌های خاصی بر نهادهای جامعه و اساسی‌تر از آن بر آگاهی افراد به‌ویژه دانش‌آموزان مقاطع پایین تحصیلی از هویت خویش تاثیر گذاشته است. در نتیجه ضرورت پرداختن به هویت جمعی دانش‌آموزان دوره پیش‌دبستانی ضروری به نظر می‌رسد. بر این اساس این پژوهش با هدف بررسی دیدگاه معلمان در خصوص عوامل مؤثر بر هویت ایرانی-اسلامی دانش‌آموزان دوره پیش‌دبستانی صورت گرفت، نتایج نشان داد که تحصیلات والدین، ارق ملی والدین، اعتقادات شخصی والدین، صلاحیت حرفه‌ای معلمان، برنامه درسی، وضعیت ظاهری، برنامه‌های تلویزیون، اینترنت و رایانه، کتاب‌های خاص کودکان، بازی‌های سنتی، بازی‌های رایانه‌ای تاثیرگذاری مثبت و معنی‌داری بر هویت ایرانی-اسلامی دانش‌آموزان پیش‌دبستانی دارند. نتایج حاصل همسو با یافته‌ها پژوهش گذشته همچون رستگاری یزدی (۱۳۹۲)، بابایی (۱۳۹۰) همسو می‌باشد چرا که به نتایج مشابه‌ای دست یافتند، در مطالعه و بررسی رستگاری یزدی انجام داد مشخص شد که عامل والدین، رسانه و نظام آموزشی بر توسعه هویت ایرانی-اسلامی دانش‌آموزان مقطع ابتدایی مؤثر می‌باشد. در راستای نتایج به دست آمده پیشنهادهای زیر ارائه می‌گردد:

۱. پیشنهاد می‌شود مراجع زیربند و سازمان‌های مسئول به تعریف جامع و کامل از هویت ایرانی اسلامی به دور از هرگونه کلی‌گویی و به صورت مؤلفه و زیر مؤلفه پردازند، چرا که به نظر می‌رسد عدم شفافیت در تعریف این نوع هویت خود موجب سردرگمی و اتلاف وقت مجریان فرهنگی شده است.
۲. پیشنهاد می‌شود با توجه به نقش گسترده و پر اهمیت والدین در شکل‌گیری این نوع هویت اطلاع‌رسانی به والدین از مراجع زیربند انجام شود چرا که والدین نه تنها در نقش تربیتی خود بلکه در نقش راهنمای کودکان برای انتخاب همسالان، رسانه و بازی‌ها نیز ایفای نقش می‌نمایند.
۳. پیشنهاد می‌شود در مورد نظام آموزشی و رسانه از هر نوع آن برنامه‌ریزی‌های کوتاه‌مدت بر اساس الگوی ایرانی-اسلامی و با هدف شکل‌گیری هویت ایرانی-اسلامی در دانش‌آموزان و نه در قالب شعار و صرفاً جملاتی غیر کاربردی تدوین شود؛ که این امر ملزوم تعریف عملیاتی و جزء از هویت ایرانی-اسلامی می‌باشد.
۴. پیشنهاد می‌شود از مراجع ذیربند سازماندهی بازی‌های رایانه‌ای تا از توان زیاد این نوع بازی‌ها در جهت اعتلای فرهنگ و شکل‌گیری هویت ایرانی-اسلامی با توانی مضاعف استفاده کنند چرا که متأسفانه در این زمینه دچار عقب‌افتادگی هستیم چرا که بیشتر مصرف‌کننده بازی‌های خارجی با فرهنگی متفاوت هستیم تا تولیدکننده و حتی صادرکننده فرهنگ غنی اسلامی-ایرانی.

۵. پیشنهاد می‌شود نظام آموزشی پس از برنامه‌ریزی‌های درسی به برگزاری کلاس‌های ضمن خدمت در رابطه به هویت ایرانی - اسلامی بپردازد چرا که محقق ضمن جریان تحقیق از اشتیاق معاونین پرورشی و مدیران به کسب اطلاعات پیرامون هویت ایرانی - اسلامی مطلع گشت.

منابع

- ابوالحسنی، سیدرضا (۱۳۸۸)، تعیین و سنجش مؤلفه‌های هویت ایرانی، تهران: مرکز تحقیقات استراتژیک.
- اردلان، محمدرضا، سلطان‌زاده، وحید، بهشتی‌راد، رقیه (۱۳۹۳)، ارجحیت نسبی مؤلفه‌های هویت جمعی و تاثیر هوش فرهنگی در شکل‌گیری آن، فصلنامه بررسی مسائل اجتماعی ایران.
- افروغ، عماد (۱۳۸۸)، هویت ایرانی و حقوق فرهنگی، انتشارات سوره، تهران.
- امیدوار، هدایت، امیدوار، خسرو و امیدوار عظیم (۱۳۹۲)، تعیین اثربخشی آموزش‌های راهبردهای مدیریت زمان بر سلامت روانی و انگیزش پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، مجله روانشناسی مدرسه، ۲(۳)، ۶-۲۲.
- بابایی، نصرت‌الله، (۱۳۹۰)، بررسی عوامل جامعه‌شناختی موثر بر شکل‌گیری هویت اجتماعی جوانان، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد با عنوان، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نراق.
- جعفری، حسنعلی و مهرداد، حسین (۱۳۹۱)، بررسی رابطه بین تجربیات نظام ارزشی و هویت اجتماعی دانشجویان، فصلنامه مطالعات جامعه‌شناختی جوانان، سال سوم، شماره هفتم، صص ۹.
- جنکینز ریچارد (۱۳۹۱)، هویت اجتماعی، ترجمه تورج یاراحمدی، تهران: نشر و پژوهش شیرازه
- رستگاری‌یزدی، مینا (۱۳۹۱)، بررسی عوامل مؤثر در شکل‌گیری هویت ایرانی - اسلامی در دانش‌آموزان دوره ابتدایی از نظر معاونان پرورشی شهر تهران، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد مدیریت آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.
- زلفعلی فام، جعفر و غفاری، مظفر (۱۳۸۸)، تحلیل جامعه‌شناختی هویت اجتماعی دختران دانشجوی دانشگاه گیلان، پژوهش جوانان، فرهنگ و جامعه، شماره سوم: صص ۱۲۱-۱۴۰.
- ستاری، جلال (۱۳۹۲)، هویت ملی و هویت فرهنگی، تهران: نشر مرکز.
- شرفی، محمدرضا (۱۳۹۳)، جوان و بحران هویت، تهران: انتشارات سروش.
- عارف، رضا (۱۳۸۹)، هویت اسلامی ما، دو فصلنامه اسلام پژوهی، شماره چهارم، بهار و تابستان.
- عبداللهی، محمد و حسین‌بر، محمدعثمان (۱۳۸۱)، گرایش دانشجویان بلوچ به هویت ملی در ایران، مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره ۴، شماره ۳، صص ۱۲۶-۱۰۱.
- عاملی، مسعود (۱۳۸۴)، آینده هویت‌های فرهنگی جمعی با استفاده از روش شبیه‌سازی کامپیوتری، مجله علوم اجتماعی، دوره ۲، شماره ۲، صص ۱۶۲-۱۰۹.
- عباسی، علی‌اصغر (۱۳۸۸)، بررسی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری هویت اجتماعی دانش‌آموزان متوسطه شهرستان آمل، مجله تخصصی جامعه‌شناسی، سال اول، شماره سوم، صص ۱۲۱-۱۴۳.
- قلی‌پور، آراین، محمداسماعیلی، ندا، قلی‌پور، فتانه (۱۳۸۹)، مدیریت هویت؛ شناسایی راه‌کارهای تقویت هویت اجتماعی زنان در نهادهای آموزشی، پژوهش زنان، دوره ۸، شماره ۴، صص ۱۲۱-۱۴۰.

- قنبری، سیروس و سلطانزاده، وحید (۱۳۹۵)، نقش واسطه هوش هیجانی در ارتباط خودکارآمدی پژوهشی و انگیزه پیشرفت تحصیلی، مطالعات اندازه گیری و ارزشیابی آموزشی، ۶(۱۴): ۴۱-۶۷.
- میرهاشمی، مالک و حیدریور، لیا (۱۳۹۰)، ارتباط عوامل اجتماعی با هویت اجتماعی دانش آموزان، فصلنامه پژوهش اجتماعی، سال چهارم، شماره ۱۲، صص ۱۶۷-۱۸۵.
- هرسیج، حسین، محموداوغلی، رضا، عیسی نژاد، امید و رهبرقاضی، محمودرضا (۱۳۹۰)، بررسی تاثیرات مصرف رسانه‌ای بر هویت اجتماعی دانشجویان دانشگاه اصفهان، جامعه‌شناسی کاربردی، سال ۲۳(۴۷)، شماره سوم، صص ۷۵-۹۲.
- Howard, J. A., (۲۰۰۰). Social psychology of identities, Annual Review of sociology, ۱(۲): ۳۶-۵۰.
- Maddison, S and Partridge, E. (۲۰۱۴). Agonist and Intersectionality: Indigenous Women, Violence and Feminist Collective Identity, in Lynne M. Woehrl (ed.) Intersectionality and Social Change (Research in Social Movements, Conflicts and Change, Volume ۳۷) Emerald Group Publishing Limited, pp.۲۷- ۵۲.
- Marchionini, G. (۲۰۱۵). Educating Responsible Citizens in the Information Society. Educational Technology. ۳۹(۲), ۱۷-۲۶.
- Mazas, M. and Klein, O. (۲۰۰۳). Social Identity and Citizenship. Introduction to the Special Issue University Bruxelles. Psychological Belgica. ۴۳-۱/۲.
- Soldatova, G. and Geer, M. (۲۰۱۳). Glocal" Indenity, Cultural intelligence and Language Fluency, Procedia - Social and Behavioral Sciences, ۸۶: ۴۶۹-۴۷۴.
- Jenkins, Richard. (۲۰۰۴). Social Identity, ۲nd edition London and New York: Routledge.
- Vander zanden, James w. (۱۹۸۷) Social Psychology. ۴th edition. New York: Random House, Inc

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

Effective factors in the formation of Iranian-Islamic identity in preschool students; Exploring the teachers' point of view

Abstract

Iranian-Islamic identity is one of the main requirements of society and a prerequisite for any social life in our country. Accordingly, the present study is conducted with the aim of investigating effective factors in the formation of Iranian-Islamic identity in preschool students from the teachers' point of view. In this study, a descriptive correlational method was used. The statistical population included all the preschool teachers (۳۰ people) of Lahijan city. Using total population sampling, ۲۸ teachers were interviewed. To collect research data, a standard questionnaire of factors affecting Iranian-Islamic identity was used. Data were analyzed using SPSS statistical software. The results showed that parents' education, national pride, and personal beliefs; teachers' professional competence, appearance; curriculum; television programs; Internet and computer; special children's books; traditional and computer games have a positive and significant impact on Iranian-Islamic identity of preschool students.

Keywords: Factors, Iranian-Islamic Identity, Students, Preschool, Teachers

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی